

کد رهگیری ثبت پروپوزال: ۱۰۷۷۴۴۱

کد رهگیری ثبت پایان نامه: ۲۱۳۳۰۹۷

بہ نام سروردگار یکتا

کلیه امتیازهای این پایان‌نامه به دانشگاه بوعلی سینا تعلق دارد. در صورت استفاده از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها، باید نام دانشگاه بوعلی سینا یا استاد راهنمای پایان‌نامه و نام دانشجو با ذکر مأخذ و ضمن کسب مجوز کتبی از دفتر تحصیلات تکمیلی دانشگاه ثبت شود. در غیر این صورت مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت. درج آدرس‌های ذیل در کلیه مقالات خارجی و داخلی مستخرج از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها الزامی می‌باشد.

....., Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

مقالات خارجی

..... گروه.....، دانشکده.....، دانشگاه بوعلی سینا، همدان.

مقالات داخلی

دانشگاه گیلان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه آموزشی زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

مقایسه زیبایی‌شناختی تاریخ بیهقی و راحة الصدور

استاد راهنما:

دکتر مهدی شریفیان

استاد مشاور:

دکتر لیلا هاشمیان

نگارش:

سپیده مشکوری

۲۷ شهریور ۱۳۹۲

تقدیم به:

پدر و مادر و بزرگوارم و برادر عزیزم و سپاس از زحمات بی‌دینشان که در طول زندگی و تحصیل بامهربانی و دلسوزی مرا

یاری دادند و همواره مشوق من در طول زندگی و تحصیل بوده‌اند.

و تقدیم به تمام آنهایی که دوستان دارم.

پاسکداری

پاس ایندمنان را که بدون عنایتش طی طریق میسر نمی گردد. او که در پی نمودن این راه شوق آموختن را در وجودم بیدار گردانید، باشد که به

یاری حضرتش آنچه را آموختم در راه رضایتش و خدمت به مردانش به کار گیرم.

پاس از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر مهدی شیرینیان که افزون بر صبر، بار اهنایی ما، نکته سنجی ها و تشویق هایشان، شوق نوشتن و

ادامه کار را به من بخشیدند.

پاس از استاد مشاورم سرکار خانم دکتر لیلا هاشمیان که هم مسانت و سادگی را به من آموختند و هم بار اهنایی هایشان، مریاری نمودند.

در نهایت، پاس از هریاری دهنده ای که وسعت بهر ای اش حتی به قدر لحظه ای مراب به پاس ابدی موظف نمود.

دانشگاه بوعلی سینا

مشخصات رساله/پایان نامه تحصیلی

عنوان:

مقایسه زیبایی شناختی تاریخ بیهقی و راحة الصدور

نام نویسنده: سپیده مشکوری

نام استاد راهنما: دکتر مهدی شریفیان

نام استاد مشاور: دکتر لیلا هاشمیان

گروه آموزشی: زبان و ادبیات فارسی

دانشکده: ادبیات و علوم انسانی

مقطع تحصیلی: کارشناس ارشد

گرایش تحصیلی: -

رشته تحصیلی: زبان و ادبیات فارسی

تعداد صفحات: ۱۱۵

تاریخ دفاع: ۱۳۹۲/۶/۲۷

تاریخ تصویب (پروپوزال): ۱۳۹۱/۱۱/۱

چکیده:

نقد زیبایی‌شناسانه نقدی است که بر پایه اصول زیبایی‌شناختی استوار است و اثر هنری را از جهت حسن و نیکویی آن و بدون توجه به آفریننده اثر مورد بررسی قرار می‌دهد و با وجوه نظریات مختلف و گاه متناقض هدفی برجسته دارد و آن هم کشف زیبایی‌ها در یک اثر ادبی و بررسی عناصر به وجود آورنده آن اثر است. از جمله این عناصر صور خیال است، بررسی صور خیال در آثار ادبی نتایج ارزشمندی را دارد از جمله شناخت ابتکارات و شگردهای خاص ادیب و بیان خلاقیت‌ها به منظور الگویی برتر برای تبعیت و بهره‌مندی مخاطبان و همچنین دستیابی به توان نقد و تحلیل آثار ادبی و جنبه‌های زیبایی‌شناختی آنها. بسیاری از کتاب‌هایی که در زبان فارسی مطرح هستند کتبی هستند که به مقاصد غیرادبی نوشته شده‌اند ولی جنبه‌های ادبی آنها را بسیار زیبا و ادبی ساخته است. دو کتاب «تاریخ بیهقی» و «راحه‌الصدور و آیه‌السرور» جزء متون مهم ادبی و دربردارنده ارزش‌های هنری و نکته‌های زیبایی‌شناسی فراوان هستند. با توجه به اینکه در نقد زیبایی‌شناسی صور خیال بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد در این پژوهش سعی بر این است که صور خیال (تشبیه، مجاز، استعاره، کنایه) در دو اثر «تاریخ بیهقی» و «راحه‌الصدور و آیه‌السرور» بررسی شود و این دو اثر از نظر این موارد مورد مقایسه قرار گیرند.

واژه‌های کلیدی: زیبایی‌شناسی، صور خیال، تاریخ بیهقی، راحة الصدور.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول: طرح پژوهشی	
۳	۱-۱- مقدمه
۴	۲-۱- تعریف مسئله و بیان نکات اصلی
۵	۳-۱- سابقه و ضرورت انجام پژوهش
۶	۴-۱- اهداف پژوهش
۶	۵-۱- فرضیه‌های پژوهش
۷	۶-۱- روش تحقیق
فصل دوم: کلیات پژوهشی	
۱۱	۱-۲- تعریف نثر
۱۱	۲-۱-۱- اقسام نثر
۱۲	۲-۱-۲- نثر محاوره
۱۳	۲-۱-۳- نثر خطابه
۱۴	۲-۱-۴- نثر مرسل
۱۶	۲-۱-۵- نثر فنی
۱۹	۲-۲- تخیل
۲۳	۲-۳- زیبایی‌شناسی
۲۵	۲-۳-۱- تاریخچه زیبایی‌شناسی در غرب
۲۶	۲-۳-۲- زیبایی‌شناسی در ایران قبل از اسلام
۲۷	۲-۳-۳- زیبایی‌شناسی در ایران پس از اسلام
۲۸	۲-۳-۴- تفاوت بین زیبایی‌شناسی سنتی یا کلاسیک و زیبایی‌شناسی مدرن یا نو
۳۲	۲-۴- بیان
۳۴	۲-۴-۱- تشبیه
۳۶	۲-۴-۲- استعاره
۳۸	۲-۴-۳- مجاز
۴۰	۲-۴-۳-۱- انواع علاقه‌های مجاز
۴۰	۲-۴-۴- کنایه
۴۱	۲-۴-۴-۱- ویژگی‌های کنایه

۴۴..... ۲-۴-۴-۲- انواع کنایه

۴۵..... ۵-۲- زندگی و شخصیت بیهقی

۵۳..... ۶-۲- زندگی و شخصیت راوندی

فصل سوم: روش پژوهش

۶۹..... ۱-۳- روش پژوهش

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل پژوهش

۷۳..... ۱-۴- زیبایی شناسی تاریخ بیهقی

۷۴..... ۴-۱-۱- تشبیه در تاریخ بیهقی

۷۷..... ۴-۱-۲- استعاره در تاریخ بیهقی

۸۰..... ۴-۱-۳- مجاز در تاریخ بیهقی

۸۳..... ۴-۱-۴- کنایه در تاریخ بیهقی

۸۹..... ۴-۲- زیبایی شناسی راحه الصدور

۹۰..... ۴-۲-۱- تشبیه در راحه الصدور

۹۳..... ۴-۲-۲- استعاره در راحه الصدور

۹۴..... ۴-۲-۳- مجاز در راحه الصدور

۹۹..... ۴-۲-۴- کنایه در راحه الصدور

فصل پنجم: نتیجه گیری

۱۰۵..... ۵-۱- نتیجه گیری

۱۱۱..... منابع

فصل اول

طرح پژوهشی

در میان اجزای فرهنگ هر جامعه بخشی هست که شاخص، درخشان و سرگل آن به شمار می‌آید. حتی گاهی این سرآمدی در میان فرهنگ‌های جهان نیز به اثبات می‌رسد و موجب نازیدن و بالیدن آن ملت و تحسین دیگران می‌شود. هر ملتی به داشتن چیزی می‌نازد، یکی به فلسفه، دیگری به هنر و ... گل سرسبد فرهنگ ایران، «شعر و ادب فارسی» است. و «دارای امتیازاتی است که توجه هر صاحب ذوق را به خود جلب می‌کند و بی‌اختیار او را به اعجاب و تحسین وامی‌دارد.» (سمیعی، ۱۳۶۱: ۵)

نثر پارسی ما مراحل مختلفی که در طی قرون متمادی در مسیر تطور و تکامل پیموده و اسالیب و اقسام متنوعی که داشته و آثار ارزنده‌ای که از خود به جای گذاشته است؛ در تاریخ ادب و فن نقد کمتر بدان پرداخته و از آن سخن گفته‌اند.

در ادوار گذشته، روش مؤلفان پارسی‌زبان در تواریخ ادب و تذکره‌ها معمولاً این بود که تنها به شرح حال شاعران، آن هم نه به شیوه تحقیق و تتبع، بلکه به طریق نقل روایاتی پراکنده - درست یا نادرست - اکتفا کرده و نمونه‌هایی چند از آثار آنان را چنان که خود پسندیده و برمی‌گزیده یا در دسترس داشته‌اند، در پی بیاورند.

در ادوار اخیر نیز، با آنکه تحقیق و تتبع در شرح حال شاعران، با تفحص دقیق و عمیق همراه بود، هنوز هم از نثرنویسان کمتر سخن می‌رفت و از نثرنویسی، حتی بر سبیل ایجاز و اختصار نیز بحثی و نقدی به میان نمی‌آمد.

اگر نیک بنگریم این نابرابری شاید بدان سبب بود که شعر در نظر متقدمان، نمونه‌ای کامل عیار از جمال اسلوب شناخته می‌شد و به نثر تنها در جهت بیان معانی و مفاهیم می‌نگریستند و اگر هم گهگاه در نوشته‌های خود به نقد نثر می‌پرداختند، بیشتر به مضامین توجه داشتند نه اسالیب که در نظر آنان

مختص به شعر بود و نثر در قید بیان معنی کمتر می‌توانست نمونه‌هایی از آن را چنان که بتوان با شعر برابر نهاد؛ ارائه دهد.

بدیهی است که در این نحوه داوری و نقد، این نکته را همواره از نظر دور می‌داشتند که نثر تنها به سبک مرسل و مطلق محدود نیست و در آن نیز در مراحل فنی، لفظ به موازات و به تقلید از شعر، رنگی و آهنگی دیگر می‌گیرد و تمامی حدود و قیود شعری را بی‌کم و کاست می‌پذیرد تا آنجا که معنی را نیز به همراه خود از مسیر ارسال و اطلاق به طریق اطناب و تطویل می‌کشد و گاه با وسعت مجالی که دارد در پذیرش قیود لفظی از حد شعر نیز فراتر می‌رود.

از نیمه دوم قرن پنجم هجری به بعد شیوه‌ای نو در نثر پارسی آغاز شد که به تدریج تا پایان قرن هفتم به کمال رسید و سپس در همین مسیر راه خود را با تکلف بیشتری در عبارت پردازی و مضمون‌سازی چنان ادامه داد که سرانجام به غایت مبالغه و اغراق انجامید و به صورتی درآمد که فهم و درک بسیاری از متون نثری، حتی در موضوعات تاریخی، جز با رجوع کتب فرهنگ و لغت و نیز دانستن مقدمات علمی مفاهیمی که مضامین از آن اقتباس می‌شد، میسر نبود و در اینگونه آثار، رشته باریک و ازهم گسسته معنی، تنها وسیله‌ای بود که مفردات و ترکیبات را به هم پیوند داد. در طی این دوران ممتد که کمابیش تا قرن دوازدهم هم ادامه یافت؛ نثر همچنان بی‌وقفه و درنگ، همگام و هماهنگ با شعر پیش می‌رفت تا آنجا که فصل ممیز این دوره همان وزن عروضی کامل بود که نثر تنها در همین مرحله توقف کرده و نمی‌توانست با داشتن این عنوان از آن گام فراتر نهد. (خطیبی، ۱۳۷۵: ۱۳-۱۱)

۱-۲- تعریف مسئله و بیان نکات اصلی

یکی از انواع رایج نقد، نقد زیبایی‌شناسی است. نقد زیبایی‌شناسانه نقدی است که بر پایه اصول زیبایی‌شناختی استوار است و اثر هنری را از جهت حسن و نیکویی آن و بدون توجه به آفریننده اثر

مورد بررسی قرار می‌دهد و با وجوه نظریات مختلف و گاه متناقض هدفی برجسته دارد و آن هم کشف زیبایی‌ها در یک اثر ادبی و بررسی عناصر به وجود آورنده آن اثر است. از جمله این عناصر صور خیال است، بررسی صور خیال در آثار ادبی نتایج ارزشمندی را دارد از جمله شناخت ابتکارات و شگردهای خاص ادیب و بیان خلاقیت‌ها به منظور الگویی برتر برای تبعیت و بهره‌مندی مخاطبان و همچنین دستیابی به توان نقد و تحلیل آثار ادبی و جنبه‌های زیبایی شناختی آنها.

بسیاری از کتاب‌هایی که در زبان فارسی مطرح هستند کتبی هستند که به مقاصد غیرادبی نوشته شده‌اند ولی جنبه‌های ادبی آنها را بسیار زیبا و ادبی ساخته است. کتاب‌های «تاریخ بیهقی» و «راحه‌الصدور و آیه‌السرور راوندی» از جمله کتب مهم در ادبیات فارسی هستند که قابلیت بررسی از نظر زیبایی‌شناسی را دارند. با توجه به اینکه در نقد زیبایی‌شناسی صور خیال بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد در این پژوهش سعی بر این است که صور خیال (تشبیه، مجاز، استعاره، کنایه) در دو اثر «تاریخ بیهقی» و «راحه‌الصدور و آیه‌السرور» بررسی شود و این دو اثر از نظر این موارد مورد مقایسه قرار گیرند.

۱-۳- سابقه و ضرورت انجام پژوهش

می‌توان گفت که تا به حال اغلب تحقیقات زیبایی‌شناسی در متون فارسی عموماً بر روی متون نظم انجام گرفته و به اساس زیبایی، آمیختگی موارد بلاغی و در برداشتن صور خیال در متون نثر که صفت شعر منثور را زینده آنها می‌گرداند کم‌توجهی شده است.

اندکی تأمل در آثار تحقیقی و رساله‌های آموزشی خود دلیلی واضح بر این مدعاست که ادب منثور و کتاب‌های نثر در مقایسه با کتاب‌های نظم کمتر مورد بررسی و نقد قرار گرفته‌اند. از جمله مقالات و کتاب‌ها و پژوهش‌ها در زمینه زیبایی‌شناسی، مجموعه مقالات زیبایی‌آفرینی به کوشش فرهاد ساسانی و

کتاب‌های زیبایی‌شناسی به زبان ساده محمود عبادیان، تئوری زیبایی‌شناسی تئودور آدرنو و زیبایی‌شناسی سخن پارسی نوشته میر جلال‌الدین کزازی است.

تاکنون اثری به بررسی و مقایسه زیبایی‌شناسی در دو اثر «تاریخ بیهقی» و «راحه الصدور و آیه‌السرور» نپرداخته است و با توجه به اهمیت دو اثر چنین پژوهشی لازم به نظر رسیده است.

۱-۴- اهداف پژوهش

نقد زیبایی‌شناسی نقدی است بر هنر که بر پایه اصول علم زیبایی‌شناسی یا استتیک استوار است و به بررسی اثر هنری از جهت مزایای ذوقی و درونی و زمینه‌های حسن و نیکویی آن اهتمام دارد بدون آنکه محیط و عصر و تاریخ و ارتباط آن اثر را با شخصیت هنرمندی که آن را آفریده در نظر بگیرد. نقد زیبایی‌شناسی عهده‌دار تشخیص میان حسن و قبح در اثر هنری است و به نقد تاریخی یا نقد لغوی نمی‌پردازد.

از آنجا که دو کتاب «تاریخ بیهقی» و «راحه‌الصدور و آیه‌السرور» جزء متون مهم ادبی و دربردارنده ارزش‌های هنری و نکته‌های زیبایی‌شناسی فراوان هستند، در این پژوهش سعی بر این است تا به بررسی تشبیه، مجاز استعاره و کنایه که از مهمترین عناصر زیبایی‌شناسی هستند در دو اثر «تاریخ بیهقی» و «راحه‌الصدور و آیه‌السرور» مقایسه این عناصر در دو اثر پرداخته شود.

۱-۵- فرضیه‌های پژوهش

۱. بررسی عناصر زیبایی‌شناسی در «تاریخ بیهقی»
۲. بررسی عناصر زیبایی‌شناسی در «راحه‌الصدور و آیه‌السرور» و مقایسه این دو اثر از نظر

زیبایی‌شناختی

۱-۶- روش تحقیق

روش انجام این پژوهش توصیفی - تحلیلی و براساس تهیه فیش می باشد.

فصل دوم

کلیات پژوهشی

۲-۱- تعریف نثر

نثر در لغت: دکتر منصور رستگار فسایی در کتاب «انواع نثر فارسی» به نقل از لغت‌نامه دهخدا نثر را اینگونه تعریف می‌کند. «نثر در لغت صفتی عربی است به معنای پراکنده، سخن پاشیده و غیرمنظوم برخلاف نظم و یکی از اقسام دوگانه سخن در مقابل شعر» (رستگار فسایی، ۱۳۸۰: ۴).

نثر در اصطلاح: دکتر حسین خطیبی ضمن نقل این تعریف «نثر کلامی است که وزن و قافیه نداشته باشد» به بیان تعریف دیگری از نثر می‌پردازد. او می‌نویسد «کلامی که در آن مفاهیم و معانی با وضوح و روشنی و رسایی و با نظم فکر و منطقی بیان می‌شود و تنها وظیفه لفظ در آن بیان معنا است. جمل با رعایت موازین دستوری به یکدیگر می‌پیوندند و معانی بی هیچ‌گونه قطع و انحرافی بیان می‌شوند و راست و مستقیم پیش می‌روند. وصل و فصل جمل بر مبنای توالی افکار و روش طبیعی و قواعد مشخص زبان استوار است.» (خطیبی، ۱۳۷۵: ۲۹)

۲-۱-۱- اقسام نثر

در قرون اولیه همه متقدمان از ارباب ادب و بلاغت عرب نثر را به خطابه و ترسل تقسیم می‌کردند و چنانکه پیداست در این تقسیم تنها به اغراض نثر نگریسته و به اسالیب و الفاظ توجه نداشته‌اند زیرا در آغاز دوره تطور، نثر در زبان عرب جز در مورد خطابه و ترسل به کار نمی‌رفت و جز از این دو قسم در آن زمان نثری وجود نداشت.

در ادوار بعد نیز که دایره اغراض نثر وسعت یافت باز هم این تقسیم همچنان در کتب بلاغت و ادب معمول بود و تکرار می‌شد. دلیل این برداشت آن بود که در قرون اولیه اسلامی هم در اسلوب و هم در معنی خطابه و رساله تفاوتی نداشت.

در ذیل نثر را با توجه به آثار گوناگون و شیوه‌های متنوعی که هم در زبان عربی و هم در زبان فارسی در طی قرون متمادی داشته است تقسیم می‌کنیم که از نثر محاوره‌ی عادی که عاری از هرگونه مختصات فنی است آغاز می‌شود و به نثر فنی متکلف که دارای همه‌گونه ممیزات کلام منظوم است می‌انجامد.

۲-۱-۲- نثر محاوره

نثر محاوره را باید اولین مرحله از مراحل نثر به شمار آورد و تنها این نوع از نثر است که می‌توان آن را با سلب ممیزات نظم تعریف و تعبیر نمود زیرا در آن نه در انتخاب لفظ و نه در بیان معنی ضوابط و قیودی وجود ندارد و بین الفاظ تفاوت و تفاضلی از حیث تناسب و کیفیت تطابق با معنی به نظر نمی‌رسد.

از نظر تنظیم و تنسيق جمل و ترکیبات و پیوستگی معانی و افکار و آغاز و انجام و اندازه قطعات و فصول نیز ضوابط مشخصی مانند دیگر اقسام نثر در آن مرعی و ملحوظ نیست.

در این نوع گوینده کلیه تعبیرات و لغاتی را که زبان محاوره مرتجلا در دسترس اندیشه او می‌گذارد به کار می‌برد معمولاً گزینش و انتخابی از جهت کلمات و الفاظ در میان نیست. معانی در قالب جملی ساده که در آن جز قواعد کلی زبان ضوابط دیگری مراعات نمی‌شود بیان می‌گردد.

جمل نیز با نظمی بسیار ساده و ابتدایی در رشته کلام جای می‌گیرد. تکرار پیاپی لغات و پراکندگی افکار و ضعف رابطه معنوی کلام و عدم مراعات موازین و وصل و فصل و غیره در آن معمول و متداول است. از تعبیرات مجازی جز همان مقدار که در زبان محاوره رایج است در آن اثری نیست. هدف غایی در این نوع کلام آن است که معنی مقصود به ساده‌ترین وجه به صورتی که از آن به فصاحت و بلاغت

عوام تعبیر می‌شود بیان نماید. (همان: ۵۳)

در نثر خطابه برای نخستین بار ضوابطی خاص کلام را محدود و مقید می‌سازد و همین مشخصات است که نثر خطابه را در حد فاصل نثر محاوره و نثر مکتوب مرسل جای می‌دهد به این صورت که ممیزاتی خاص آن را از نثر محاوره جدا می‌کند و قیود و شرایطی دقیق‌تر و کامل‌تر نثر مکتوب را از آن ممتاز و مجزا می‌سازد.

در نثر خطابه به اقتضای مورد و مقام گوینده تا آنجا که حدت ذهن و قدرت عاطفه و ارتحال و وسعت دایره معلومات و عمق اطلاعات و استعداد به او اجازه می‌دهد از میان لغاتی که زبان در اختیار او می‌گذارد فصیح‌ترین و اصیل‌ترین و خوش‌آهنگ‌ترین را برمی‌گزیند و در بیان سخن از سبک اطناب به اصطلاح ممل به روش مساوات می‌گراید و معانی را معمولاً با نظم منطقی به هم می‌پیوندد.

از تکرارهای لغوی و معنوی کلام محاوره اجتناب می‌کند و حتی در پاره‌ای از موارد در ترکیب سخن بعضی نکات فنی را نیز مراعات می‌نماید و به کار می‌بندد.

در خطابه شیوه کلام آراسته‌تر است و حشو و زوایدی که معمولاً در کلام محاوره به کار می‌رود حتی‌الامکان در آن نسبت به صورتی که در سخن گذشته از معنی تا حدودی نمایانگر گونه‌ای از تناسب و انسجام لفظی نیز هست.

در قدیم به خصوص رسم بر این بود که برای آرایش کلام و جلب توجه شنونده آغاز سخن را به سبک و شیوه‌ای منسجم‌تر و زیباتر و غالباً با آیه‌ای از قرآن کریم یا حدیثی از احادیث نبوی، یا شعری و مثلی می‌آراستند و این خود ساده‌ترین مفهوم از صنعت حسن مطلعی است که بعدها در شعر و نثر به کار می‌رفت و به صورتی دقیق‌تر در علم بدیع از آن بحث شده است.

نثر مرسل یا مطلق و یا ساده، نخستین قسم از اقسام نثر مکتوب به شمار می‌آید که در حقیقت فن نثر بدان آغاز می‌شود و این فن مقید است به شرایطی که بر مبنای آن افکار و معانی در قالب الفاظ و ترکیبات و جمل ریخته می‌شود و با پیوستگی کامل به طریق ارسال و اطلاق بیان می‌گردد و در این مرحله است که فن نثری در برابر فن نظم به وجود می‌آید.

نثر مرسل که وجه امتیاز آن از نثر محاوره و سپس خطابه در آن است که نویسنده از میان الفاظ و لغات مختلفی که زبان برای مفهوم و معنی در اختیار او می‌گذارد، با رعایت قواعد خاصی که در علم بلاغت بدان اشاره شده لفظی را هم در بیان معنی مناسب‌تر و روشن‌تر و هم در رشته نثر جایگزین‌تر و هم با الفاظ محاوره مرتبط‌تر باشد برمی‌گزیند و این گزینش خود نخستین مرحله از مراحل قبول ضوابط فنی در نثر به شمار می‌آید. (همان: ۵۵)

نثر قرن چهارم و پنجم از سادگی زبان مردم الهام گرفته، بپا خواسته است و چون موقعیت اجتماعی و به ویژه فرهنگی ایجاد چنین نثری را الزام‌آور می‌کرده در توده مردم تأثیر گذاشته است. (براهنی، ۱۳۶۸:

(۵۰۱)

لفظ در نثر مرسل هرچند هدفی جز بیان معنی ندارد و مانند شعر و نثرهای مصنوع، نمایانگر ارزش‌های فنی نیست؛ لیکن با توجه به شواهد فراوان موجود در نثر فارسی، نمی‌توان گفت که در درجات بالاتر (که از آن به نثر مرسل عالی تعبیر می‌کنیم) نیز لفظ تنها با رعایت تطابق تام با معنی انتخاب می‌شود و گونه‌ای از تناسب و هماهنگی را، که نشانه‌ای از هنر نویسندگی در نظر ندارد.

البته در نثر مرسل، این تقلید و توجه، هیچ‌گاه به صورتی در نمی‌آید که سیر طبیعی کلام را در جهت ارسال و اطلاق معنی متوقف سازد یا آن را از طریق مستقیم خود دور و منحرف کند با این همه از نظر انتخاب لفظ و ترکیب و تنسيق جمل نثر مرسل خود دارای درجات و مراحل است: نثر ساده بیشتر